

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ลำไยเป็นผลไม้ชนิดหนึ่งที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศจำนวนมากในแต่ละปี เนื่องจากเป็นผลไม้ที่มีการส่งออกทั้งรูปแบบของผลสดรวมทั้งมีการแปรรูปเป็นลำไยแห้ง ลำไยบรรจุกระป๋อง และลำไยแช่แข็ง ซึ่งก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นด้วย โดยในปี 2543 มีปริมาณการส่งออกลำไยและผลิตภัณฑ์ 170,546 ตัน เป็นมูลค่าถึง 5,051.74 ล้านบาท และมูลค่าการส่งออกลำไยและผลิตภัณฑ์คิดเป็นร้อยละ 23.1 เมื่อคิดเทียบกับมูลค่าการส่งออกผลไม้และผลิตภัณฑ์ทั้งหมด ซึ่งผลิตภัณฑ์ลำไยที่มีการส่งออกมีหลายประเภท เรียงลำดับตามมูลค่าการส่งออกในปี 2543 ได้แก่ ลำไยแห้ง ลำไยสด ลำไยแช่แข็ง และลำไยกระป๋อง โดยมีมูลค่าการส่งออก 2,414.87 2,160.55 และ 476.32 ล้านบาท ตามลำดับ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2544)

เมื่อพิจารณาข้อมูลพื้นที่เพาะปลูกลำไยรวมทั้งประเทศตั้งแต่ปี 2541-2543 พบว่า จากปี 2541 มีพื้นที่ปลูกรวม 275,109 ไร่ และเพิ่มขึ้นเป็น 331,069 ไร่ ในปี 2543 หรือคิดเป็นพื้นที่ที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 20.3 ส่วนผลผลิตลำไยมีทั้งหมด 240,034 ตัน ในปี 2540 และเพิ่มขึ้นเป็น 358,420 ตัน ในปี 2543 หรือผลผลิตทั้งหมดที่เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 49.3 ส่วนผลผลิตเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากปี 2541 ถึง ปี 2543 เท่ากับ 563 กิโลกรัมต่อไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2543) แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีศักยภาพในการเพิ่มพื้นที่และเทคโนโลยีการผลิต ส่งผลให้ผลผลิตลำไยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นมาโดยตลอด ทั้งนี้การขยายพื้นที่ปลูกลำไยที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีการเปลี่ยนพื้นที่นาที่ไม่เหมาะสม มาครองเป็นสวนลำไยกันมากขึ้น อีกทั้งรัฐบาลมีแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร โดยมีเป้าหมายจะเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวที่ไม่เหมาะสมไปเป็นไม้ผล จึงคาดว่าจะทำให้มีการปลูกลำไยเพิ่มขึ้นอีกด้วย

ปัจจุบันแหล่งผลิตลำไยที่สำคัญกว่าร้อยละ 85 ของพื้นที่ปลูกลำไยทั้งหมดอยู่ในภาคเหนือ จังหวัดลำพูนและจังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่เพาะปลูกลำไยมากที่สุดในประเทศตามลำดับ โดยในปี 2543 ทั้งสองจังหวัดรวมกันคิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 72.5 ของพื้นที่ปลูกลำไยในภาคเหนือ และคิดเป็นร้อยละ 67.44 ของพื้นที่ให้ผลผลิตลำไยทั้งประเทศ รองลงมาได้แก่ จังหวัดเชียงราย พะเยา และน่าน ตามลำดับ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2543) โดยจังหวัดลำพูนมีภาวะการผลิตลำไยฤดูการผลิต

ปี 2542/43 มีพื้นที่ปลูกรวม 178,380 ไร่ ผลผลิตรวม 93,847 ตัน ซึ่งสูงกว่าฤดูการผลิต ปี 2542 ถึง 55,582 ตัน (สำนักงานจังหวัดลำพูน, 2542)

ปุ๋ยนับเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญชนิดหนึ่งที่เกษตรกรเลือกใช้ในการเพิ่มผลิตผลทางการเกษตร โดยปุ๋ยเคมีเป็นทางเลือกหนึ่งที่เกษตรกรใช้ในปัจจุบัน ประเทศไทยต้องนำเข้าปุ๋ยเคมีในปี 2544 จำนวน 3.5 ล้านตัน มีมูลค่าถึง 21,551 ล้านบาท นับว่าเป็นจำนวนมหาศาลที่ต้องจ่ายออกนอกประเทศ ซึ่งทำให้เกิดการเสียดุลการค้าเป็นอย่างมาก และในช่วงปี 2541 – 2542 ภาวะการถดถอยทางเศรษฐกิจยังคงสถานการณ์ที่รุนแรง ประกอบกับค่าเงินบาทลดลง ทำให้ปุ๋ยเคมีมีราคาแพงขึ้นเป็นอย่างมากประมาณ 7,000 – 9,000 บาท / ตัน จากวิกฤตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่ทำให้เกษตรกรต้องเพิ่มภาระหนี้สินที่เกิดจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม นอกจากนี้จะประสบปัญหาในเรื่องของราคาปุ๋ยเคมีที่มีราคาแพงแล้ว การทำเกษตรโดยใช้ปุ๋ยเคมีติดต่อกันเป็นเวลานาน มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาดินเสื่อม ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ปัญหาพืชค้ำในผลผลิต และในสิ่งแวดล้อม จากสถานการณ์ดังกล่าวจึงจำเป็นต้องให้ความสนใจในทางเลือกของการใช้ปุ๋ยชนิดอื่นมาทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งการนำเทคโนโลยีปุ๋ยชีวภาพ และปุ๋ยอินทรีย์เข้ามาผสมผสานกับการใช้ปุ๋ยเคมี เพื่อเพิ่มผลิตผลอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการลดต้นทุนการผลิต ตลอดจนลดปัญหาสิ่งแวดล้อม จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของเกษตรกร (กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2543)

ศาสตราจารย์ ดร.เทรูโอะ ฮิงะ แห่งมหาวิทยาลัยริวกิว เมืองโอกินาวา ประเทศญี่ปุ่น ได้คิดค้นการเกษตรที่หลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยและสารเคมี ในปี พ.ศ. 2526 ได้ค้นพบ การทำงานของกลุ่มจุลินทรีย์กลุ่มหนึ่งที่ใช้ในการปรับปรุงดิน แล้วทำให้ดินกลับมีความสมบูรณ์ขึ้น พืชมีการเจริญเติบโตที่ดี มีความต้านทานโรคสูง และได้ตั้งชื่อกลุ่มจุลินทรีย์ที่ค้นพบนี้ว่า “กลุ่มจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ” (Effective Micro-organism) หรือเรียกชื่อย่อว่า อีเอ็ม (EM) ซึ่งเป็นการรวบรวมเอาเฉพาะกลุ่มจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดผลดี (Probiotics) ที่มีอยู่ตามธรรมชาติประกอบด้วยกลุ่มจุลินทรีย์มากกว่า 80 ชนิด นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ โดยมีการผลิตและการขยายที่ค่อนข้างง่าย เพียงแต่นำหัวเชื้ออีเอ็มไปผสมหรือหมักกับวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น เศษวัสดุที่เหลือใช้จากการเกษตร มูลสัตว์คัตรูพืช โดยอาศัยเพียงกากน้ำตาลหรือน้ำตาลจากเป็นอาหาร ซึ่งกลุ่มจุลินทรีย์อีเอ็มสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ทั้งแบบน้ำและแห้ง ปุ๋ยน้ำชีวภาพ การทำสารป้องกันกำจัดโรคและแมลง การทำฮอร์โมนจากพืช ในปัจจุบันมีการนำกลุ่มจุลินทรีย์อีเอ็มมาใช้งานเกษตรทุกแขนง ทั้งการทำนา ทำสวน ทำไร่ งานประมง งานปศุสัตว์ การรักษาสังแวดล้อม ใช้ภายในครัวเรือน และได้มีการนำเอากลุ่มจุลินทรีย์อีเอ็มมาใช้ในงานเกษตรพอเพียงตามแนวพระราชดำริฯ ด้วย จึงนับเป็นกิจกรรมที่เหมาะสม เพราะสามารถนำเอาวัสดุที่เหลือใช้ในกิจกรรมเกษตรที่

ทำอยู่ มาหมุนเวียนใช้ได้อย่างสมบูรณ์ เป็นการทำเกษตรแบบพึ่งตนเองมากที่สุด โดยไม่ต้องพึ่งพาปุ๋ยเคมีและสารเคมีซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก เป็นการลดต้นทุนการผลิต ส่งผลให้ครอบครัวมีฐานะ เศรษฐกิจที่ดีขึ้น เป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาสังคม สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและประเทศชาติต่อไป (สุจิตร์, 2544)

จากสถานการณ์ดังกล่าว จังหวัดลำพูนจึงได้ร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูนดำเนินการจัดทำ “โครงการคืนธรรมชาติสู่เกษตรกรไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรในจังหวัดลำพูนมีการผลิตและใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี ตลอดจนรณรงค์ให้มีการใช้สมุนไพรพื้นบ้านเพื่อป้องกันกำจัดศัตรูพืช การผลิตฮอร์โมนจากพืช ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้กลุ่มจุลินทรีย์อีเอ็ม ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อลดอันตรายต่อสุขภาพของเกษตรกรผู้ผลิตและประชาชนผู้บริโภคให้มากที่สุด โดยมีการส่งเสริมในเกษตรกรผู้ปลูกลำไยเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากลำไยเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีศักยภาพในจังหวัดลำพูน แต่เนื่องด้วยมีเพียงเกษตรกรเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่รู้จัก กลุ่มจุลินทรีย์อีเอ็ม ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาถึงความรู้สึกรู้เข้าใจ และการยอมรับตลอดจนความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านความรู้ของเกษตรกรในการใช้อีเอ็ม ในการผลิตลำไย ตลอดจนศึกษาเกี่ยวกับปัญหา และข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่มีการใช้อีเอ็มทางการเกษตร เพื่อจะนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการส่งเสริม แนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และเป็นแนวทางให้กับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ในการปรับปรุงข้อมูล วิธีการ และการถ่ายทอดข้อมูลความรู้เรื่อง อีเอ็ม เพื่อพัฒนาการเกษตรให้มีความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงทัศนคติของเกษตรกรจังหวัดลำพูนที่มีต่อการใช้อีเอ็มในการผลิตลำไย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านลักษณะส่วนบุคคล และปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับทัศนคติของเกษตรกรจังหวัดลำพูนต่อการใช้อีเอ็มในการผลิตลำไย
3. เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรคเกี่ยวกับการใช้อีเอ็มในการผลิตลำไย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาด้านการใช้อีเอ็มในการผลิตลำไย ตลอดจนการนำเอาอีเอ็มไปใช้ในทางการเกษตรด้านต่าง ๆ และเป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานราชการหรือเอกชน ใช้ในการวางแผน ปรับปรุง หรือส่งเสริมให้เกษตรกรหรือผู้ที่มีความสนใจในการนำอีเอ็มมาใช้ในการผลิตทางการเกษตรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ตลอดจนเกิดการพัฒนาเทคนิคการปฏิบัติ และการส่งเสริมแก่เกษตรกรให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

สมมติฐานของการวิจัย

ปัจจัยทางด้านลักษณะส่วนบุคคล และปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของเกษตรกรต่อการใช้อีเอ็มในการผลิตลำไยในจังหวัดลำพูน

ขอบเขตและวิธีการวิจัย

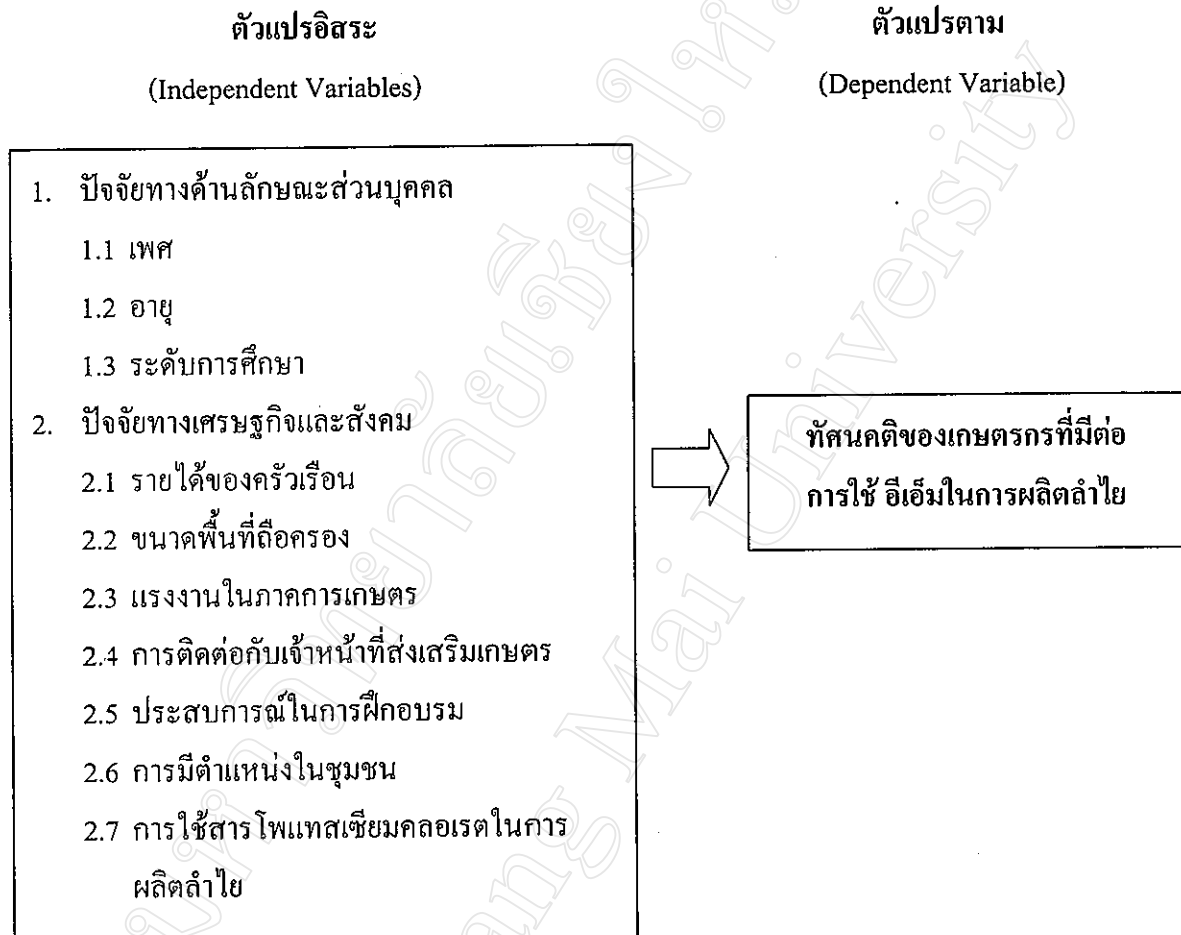
การทำวิจัยครั้งนี้ได้เลือกเกษตรกรที่มีการใช้อีเอ็มในการผลิตลำไย และเข้าร่วมในโครงการคืนธรรมชาติสู่เกษตรกรไทย ใน 2 อำเภอ คือ อำเภอเมือง จำนวน 93 คน และกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จำนวน 120 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 213 คน

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) มีทั้งหมด 2 ปัจจัย ประกอบด้วย
  - 1) เพศ
  - 2) อายุ
  - 3) ระดับการศึกษา
  - 4) รายได้ของครัวเรือน
  - 5) ขนาดพื้นที่ที่ปลูกลำไย
  - 6) แรงงานในภาคการเกษตร
  - 7) การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตร
  - 8) ประสบการณ์ในการฝึกอบรม
  - 9) การมีตำแหน่งในชุมชน
  - 10) การใช้สารโพแทสเซียมคลอไรด์ในการผลิตลำไย
2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อการใช้อีเอ็มในการผลิตลำไย

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างกรอบแนวคิด แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ดังนี้

นิยามศัพท์

- อายุ หมายถึง อายุของเกษตรกรที่ให้สัมภาษณ์
- ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาของเกษตรกรที่ให้สัมภาษณ์ที่ได้รับสูงสุด
- รายได้ของครัวเรือน หมายถึง จำนวนเงินรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน ซึ่งรวมจากรายได้ในภาคเกษตร และรายได้นอกภาคเกษตร ภายในช่วงระยะเวลาหนึ่งปีที่ทำการศึกษา
- ขนาดพื้นที่ถือครอง หมายถึง พื้นที่ทั้งหมดที่ครัวเรือนเกษตรกรถือครอง ซึ่งหมายรวมถึงพื้นที่ที่เป็นของตนเองและพื้นที่เช่า และมีการใช้พื้นที่ทั้งหมดในการปลูกกล้วย
- แรงงานในภาคการเกษตร หมายถึง แรงงานในครัวเรือนของเกษตรกรที่มีการใช้ในภาคการเกษตร
- ประสบการณ์ในการฝึกอบรม หมายถึง ประสบการณ์ในการเข้ารับการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการใช้ อีเอ็ม จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรหรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่ได้จัดหลักสูตรอบรมขึ้น โดยนับจำนวนครั้งที่เกษตรกรเข้ารับการฝึกอบรมในปีที่ผ่านมา
- การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หมายถึง จำนวนครั้งในการพบปะและรับความรู้จากเจ้าหน้าที่เกษตร ทั้งที่เจ้าหน้าที่ไปพบในไร่นาและที่เกษตรกรไปพบที่สำนักงานเกี่ยวกับความรู้เรื่องของการใช้ อีเอ็ม
- การมีตำแหน่งในชุมชน หมายถึง ลักษณะที่เกษตรกรมีตำแหน่งในชุมชน ได้แก่ ผู้บริหารในชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. กรรมการกองทุนหมู่บ้าน และการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร
- เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรที่มีการใช้อีเอ็มในการผลิตกล้วย และเข้าร่วมโครงการคืนธรรมชาติสู่เกษตรกรของจังหวัดลำพูน
- ทัศนคติของเกษตรกร หมายถึง ความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ในด้านการผลิต การใช้อีเอ็ม และผลของการใช้อีเอ็มของเกษตรกรในการนำเอาอีเอ็มไปใช้ปฏิบัติในการผลิตกล้วยในปีการเพาะปลูกหนึ่ง ๆ ตลอดจนผลของการใช้อีเอ็มต่อสิ่งแวดล้อม